

Принципи формування стратегії і управління розвитком інноваційної діяльності бібліотек

У роботі секції «Принципи формування стратегії і управління розвитком інноваційної діяльності бібліотек» (наук. кер. – канд. іст. наук, с. н. с., заступник генерального директора НБУВ А. Г. Бровкін, канд. іст. наук, директор Рівненської державної обласної універсальної наукової бібліотеки В. П. Ярошук; учений секретар – канд. іст. наук, с. н. с. НБУВ О. В. Воскобойнікова-Гузєва) взяли участь 30 осіб. Серед присутніх були провідні фахівці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Національної парламентської бібліотеки України, Одеської державної наукової бібліотеки ім. М. Горького, Державної науково-педагогічної бібліотеки, Центральної наукової сільськогосподарської бібліотеки УААН, Київського національного університету культури і мистецтв, Харківської державної академії культури, Державної академії керівних кадрів культури і мистецтва, Науково-технічної бібліотеки НТУУ «КПІ», представник Асоціації бібліотек України та Української бібліотечної асоціації, інших установ бібліотечної галузі.

У рамках роботи секції було заслухано 15 доповідей, у дискусії взяли участь усі присутні. Було обговорено комплекс питань, пов'язаних з визначенням фахових орієнтирів у формуванні стратегії та управлінні розвитком інноваційної діяльності бібліотек, необхідністю законодавчого забезпечення цього напрямку діяльності, обґрунтуванням перспектив розвитку провідних наукових бібліотек України, відзначенням ролі інноваційних проєктів і програм у діяльності фахових бібліотечних асоціацій. Визначені загальні і специфічні риси, що характеризують інноваційну діяльність наукових і публічних бібліотек України, чинники, що впливають на результативність та ефективність такого виду діяльності.

Окремий блок виступів було присвячено представленням можливостей впровадження сервісних інформаційних технологій, що зумовлюють інноваційний розвиток сучасних бібліотек у напрямі формування та використання їх інформаційних ресурсів.

Зважаючи на істотні зміни в структурі і змісті бібліотечно-інформаційної діяльності, спрямованість і закономірності інноваційного технологічного та ресурсного розвитку сучасних наукових бібліотек проблематика доповідей концентрувалася довкола проблемних питань, пов'язаних із недостатнім матеріально-технічним забезпеченням бібліотек, міжвідомчою неузгодженістю дій як по впровадженню сучасних інформаційних технологій, так і розповсюдженню інформаційних продуктів, гальмуванням введення наявного інформаційного потенціалу у суспільний та науковий обіг, відтоком професійних кадрів.

При цьому відзначалося, що стратегія управління інноваційною діяльністю бібліотек розробляється та реалізується в умовах переходу до інформаційного суспільства, має ґрунтуватися на комплексному врахуванні результатів науково-дослідної діяльності, прогнозно-аналітичній інформації, нормативно-законодавчому за-

безпеченні, проєктах матеріально-технічного оновлення й технологічного розвитку, потребує відповідного кадрового забезпечення як всієї бібліотечно-інформаційної сфери, так і інноваційної діяльності кожної окремої бібліотеки.

У вступній промові канд. іст. наук, с. н. с., заступника генерального директора НБУВ А. Г. Бровкіна наголошувалося, що визначення принципів формування стратегії і управління розвитком інноваційної діяльності в бібліотечно-інформаційній сфері є нагальним питанням сьогодення. Особливого значення дана проблема набуває в контексті необхідності розробки Концепції бібліотечної політики України, законодавчого забезпечення та економічної підтримки виваженої стратегії інноваційного розвитку наукових і публічних бібліотек країни, створення, виходячи з цих завдань, Міжвідомчої бібліотечно-інформаційної ради як координуючого органа галузі.

У доповіді директора Державної науково-педагогічної бібліотеки України П. І. Рогової «Стратегія розвитку освітянської бібліотечної мережі» було зазначено, що визначення науки як сфери, яка продукує нові знання, а освіти як сфери, яка поширює знання, спонукали до зміни як парадигми освіти, так і системи науково-інформаційного забезпечення педагогічної науки та практики. Створення у 1999 р. в структурі АПН України Державної науково-педагогічної бібліотеки України (ДНПБ) – національного галузевого книгосховища, головного інформаційного центру освітянської галузі, науково-методичного центру освітянських бібліотек – стало вагомим кроком до удосконалення системи бібліотечно-інформаційного забезпечення педагогічної науки та освіти.

Одним з головних завдань ДНПБ є створення інтегрованого галузевого інформаційного ресурсу та системи науково-інформаційного забезпечення галузі, розробка та впровадження науково-теоретичних засад формування мережі бібліотек освітянської галузі, визначення місця цих книгозбірень у бібліотечній системі країни. «Положення про мережу освітянських бібліотек Міністерства освіти і науки України та АПН України» (травень 2003 р.) сприяє удосконаленню діяльності бібліотек галузі як єдиної бібліотечно-інформаційної системи, створенню об'єднаного галузевого ресурсу, інтеграції його у вітчизняний та світовий простір.

Доповідачка охарактеризувала перспективні напрями розвитку даної системи: створення всеукраїнського інтегрованого інформаційного галузевого ресурсу, системи інформаційного забезпечення; підготовка та випуск вторинної бібліографічної, оглядово-аналітичної, реферативної та прогностичної інформації; активне впровадження в діяльність бібліотек мережі сучасних інформаційних технологій, створення зведеного електронного каталогу освітянських бібліотек, веб-порталу освіти; створення системи підвищення кваліфікації працівників освітянських бібліотек; підготовка фахівців за спеціальністю «педагог-бібліотекар».

Обговорення проблеми розвитку наукових бібліотек України і галузевих мереж було продовжено у виступах канд. пед. наук, заступника директора ЦНСГБ УААН **В. А. Дерлеменка** та ученого секретаря Інформаційно-бібліотечної ради НАН України **Т. Л. Кулаковської**.

Зокрема, доповідь **В. А. Дерлеменка** стосувалася питань створення Національної доктрини розвитку інформаційно-бібліотечної справи в Україні та розробки концепції розвитку сільськогосподарських бібліотек. Доповідач наголосив, що інформаційна діяльність сільськогосподарських бібліотек є одним з вагомих чинників підвищення ефективності аграрної науки і практики, бізнесової діяльності у сфері сільськогосподарського виробництва, що зумовлює нагальну необхідність створення в країні принципово нової електронної системи інформаційно-бібліотечного обслуговування фахівців галузі, актуалізує завдання інноваційного розвитку мережі сільськогосподарських бібліотек.

Про досвід науково-інформаційної діяльності, яку здійснюють 94 бібліотеки та понад 70 інформаційних підрозділів науково-дослідних установ НАН України, розповіла н. с. НБУВ, учений секретар Інформаційно-бібліотечної ради НАН України **Т. Л. Кулаковська**. На сучасному етапі бібліотечно-інформаційна система НАН України знаходиться в стадії значних якісних, структурних перетворень, ці зрушення в бібліотечній роботі пов'язані з переходом до інтенсивного накопичення і використання електронних інформаційних ресурсів.

З року в рік зростаючі завдання інформаційного забезпечення науки, освіти, культури, державного управління вимагають постійної уваги до проблем розвитку бібліотечно-інформаційної сфери НАН України, перетворення бібліотек на ефективні інформаційно-технологічні центри, які відповідали б світовим вимогам до інформаційної підтримки наукових досліджень, завданням утвердження інноваційної моделі функціонування науки.

У доповіді канд. іст. наук, с. н. с. НБУВ **О. В. Воскобойнікової-Гузєвої** «Новації розвитку бібліотеки: роль і місце в сучасному бібліотекознавстві», зокрема, зазначалося, що у бібліотекознавстві 90-х рр. ХХ ст. проблемі запровадження елементів інноваційної діяльності в бібліотечну практику та управління бібліотечно-інформаційною сферою, з одного боку, приділено суттєву увагу. З іншого, розробка теорії інноваційної діяльності бібліотеки як соціального інституту, впровадження інновацій в практику бібліотечно-інформаційного обслуговування та процеси формування інформаційного ресурсу, і, згодом, виокремлення бібліотечної інноватики як окремої навчальної дисципліни бібліотекознавчого циклу не зняло гостроти проблем практичної реалізації інноваційної діяльності кожної конкретної бібліотеки. Сьогодні роль суспільного бібліотечного інституту незмірно зростає в контексті глобалізації і гуманітаризації процесів розбудови інформаційного суспільства, формування якого зумовлює погляд на інноваційну діяльність у бібліотечно-інформаційній сфері як на один з важливих ресурсів і впливових чинників піднесення вітчизняного науково-технічного, інтелектуального, освітнього і культурного

потенціалу. **О. В. Воскобойніковою-Гузєвою** було зазначено, що попри об'єктивні та суб'єктивні труднощі вже відпрацьовано інноваційні підходи до формування та використання багатогранного інформаційного ресурсу галузі. Вони базуються на інтегрованому сприйнятті всього комплексу змін, врахуванні міжвідомчої взаємодії, корпоративному вирішенні техніко-технологічних і організаційних проблем, які спрямовані на стратегію інноваційного розвитку кожної бібліотеки, вироблення практичних рекомендацій щодо впровадження конкретних, економічно та соціально визнаних новацій.

Теоретичні засади бібліографічної інноваційної діяльності було висвітлено у співдоповіді д-ра мист., професора Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв **В. Д. Шульгіної** та **О. В. Яковлєва**. Основними напрямками національної музичної бібліографії нині є накопичення, збереження і введення у науковий, культурний і освітній обіг української музичної спадщини, розроблення теоретичних і методичних засад музичної україніки; можливість співпраці через електронну бібліотеку «Музична україніка» з провідними музикознавчими центрами і нотосховищами світу відкриває нові перспективи для НБУВ. Присутні мали змогу ознайомитися з практичною реалізацією проєктів оцифрування музичної (нотографічної) спадщини в Центрі бібліотечно-інформаційних технологій НБУВ.

Ряд виступів учасників роботи секційного засідання було присвячено проблематиці діяльності бібліотечних професійних об'єднань. Зокрема, директор науково-технічної бібліотеки НТТУ «КПІ», президент Української Бібліотечної Асоціації (УБА) **В. Г. Дригайло** в доповіді «Інноваційні проєкти та програми в діяльності Української Бібліотечної Асоціації» відзначив актуальність теми конференції, зупинився на нововведеннях УБА: виданні інформаційного листка «Бібліотекар України», створенні нових секцій і круглих столів: бібліотек вищих навчальних закладів, бібліотек недержавних установ, бібліотек, які працюють з іноземною літературою, правових бібліотек; акціях асоціації: «Книги – бібліотекам Криму», «Вузівські бібліотеки – книги бібліотекам сільських шкіл», «Людина без книги – держава без майбутнього», «Книги публічної бібліотеки ім. Лесі Українки м. Києва – Кримській бібліотеці Лесі Українки». Велике значення для обміну досвідом та набуття нових знань мали також навчальні поїздки в Німеччину, Прибалтику, Білорусь, Фінляндію, що відбулись останнім часом під егідою УБА.

В. Г. Дригайло зупинився на проєктах і програмах УБА:

- створення Центру безперервної бібліотечно-інформаційної освіти на базі Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв;
- проєкт «Інтернет для публічних бібліотек» (LEAP), за яким грант отримали 60 публічних бібліотек України;
- проєкт PULMAN – входження бібліотек з архівами і музеями в Електронну Європу;
- програма INTAS-TASIS «Сучасні інформаційні

технології для бібліотек та менеджмент науково-освітніх мереж», згідно з якою було проведено п'ять міжнародних шкіл-семінарів для бібліотек вищих навчальних закладів і бібліотек інших систем, де підвищили кваліфікацію більше 200 бібліотечних працівників України;

- програма створення регіональних інформаційних порталів на базі обласних наукових бібліотек та інших проектах.

Окремо В. Г. Дригайлом були відмічені положення Мінської декларації про співробітництво бібліотечних асоціацій та Договору про співробітництво між Білоруською, Російською і Українською асоціаціями (вересень 2002 р.). Доповідач зазначив, що інноваційна діяльність, основні напрями якої закладені у проектах і програмах, матиме позитивні наслідки за умов системного підходу до цієї справи в бібліотеках усіх систем і відомств України.

У виступі н. с. НБУВ, відповідального секретаря Асоціації бібліотек України Г. І. Солоїденко «Роль професійних асоціацій в інноваційному розвитку бібліотечної справи» аналізувалася діяльність бібліотечних товариств задля підвищення статусу і репутації професії бібліотекаря в сучасному суспільстві. Асоціація бібліотек України основну увагу зосереджує на створенні сукупного інформаційного продукту, кооперації, в основу якого покладено ідею економічно вигідного розподілу праці і колективного використання його результатів. Доповідачка проілюструвала участь бібліотек – членів АБУ в розробці Національного формату обміну даними УКРМАРК, спільному інноваційному проекті – Система електронних видань «Бібліотека – суспільству», загальнодержавній реферативній базі «Джерело», у дослідженні та підготовці видань з історії бібліотек. За двадцять років діяльності АБУ нагромаджено певний досвід роботи з підготовки та видання довідкових та інструктивно-методичних матеріалів; проведення масштабних заходів з підвищення кваліфікації бібліотекарів; міжнародного співробітництва з бібліотечними асоціаціями країн близького та далекого зарубіжжя.

Досвід створення та можливості використання для дослідження бібліотечної галузі інформаційно-аналітичної системи «Імідж бібліотечної справи та бібліотек України в газетній періодиці» (презентувалася бібліотечній громадськості на минулорічній конференції) було представлено у доповіді канд. біол. наук, зав. відділу НБУВ Н. В. Танатар. Прес-моніторинг газетних публікацій за 8 місяців 2003 р. засвідчив зростання інтересу суспільства до духовних скарбниць країни (1342 публікації в порівнянні з 517 публікаціями за аналогічний період 2002 р.). Розширилося коло джерел по висвітленню даної проблематики: 212 назв видань, тоді як в минулому році публікації були зафіксовані лише в 153 виданнях. Спостерігається тенденція зростання позитивної інформації (852 публікації) по відношенню до нейтральної (384) та негативної (106). Найчастіше зустрічаються матеріали про державні (274), міські (243), наукові і спеціальні (194) бібліотеки. Широко висвітлена в пресі

діяльність національних бібліотек – НБУВ та НПБУ (125). У тематичному аспекті переважали матеріали з проблем організації бібліотечної справи (457). Велика увага приділялася бібліотечній роботі з читачами (387). Оприлюднення на сторінках газет набула тема сучасного стану бібліотечних фондів (289). Доповідачка зазначила, що результати моніторингу досить широко висвітлювалися протягом року у фаховій періодиці, до того ж великий фрагмент системи з аналітичним коментарем представлено на веб-сторінці НБУВ; з відбитками всіх газетних публікацій, які стали підґрунтям для формування системи, можна ознайомитися у читальному залі бібліотечнознавчої літератури НБУВ.

Фахові періодичні видання, як інноваційний та освітньо-професійний фактор, були розглянуті у виступі зав. відділу Національної парламентської бібліотеки України Л. І. Бейліса. Доповідач підкреслив, що інноваційний процес є не тільки об'єктивним чинником, який пов'язаний із розвитком суспільства і його потребами і діє на всіх керівних та виробничих структурних рівнях бібліотечно-інформаційного обслуговування. Він також є й предметом свідомого планування, моделювання, контролю, вивчення, поширення досвіду і навчання. Останні функції потребують професійних бібліотечних комунікацій як «механізму виявлення, експертизи, ретрансляції і засвоєння інноваційного бібліотечного досвіду». Фахові бібліотечні видання – періодичні і неперіодичні – саме і входять до числа таких комунікацій.

В Україні нині видається вже 5 журналів для бібліотек: «Бібліотечний вісник», «Вісник Книжкової палати», «Бібліотечна планета», «Світ дитячих бібліотек», «Бібліотечний форум України». Навіть побіжний перегляд останніх чисел цього року демонструє віддзеркалення зазначених у доповідях напрямів інноваційної діяльності бібліотечно-інформаційних установ країни.

Тему було продовжено виступом канд. іст. наук, гол. бібліографа НБУВ О. З. Клименко. У доповіді були висвітлені інноваційні підходи до науково-видавничої діяльності бібліотеки, висловлена пропозиція: зважаючи на вимогу часу, ширше впроваджувати електронні видання (як записані на CD-ROM, так і існуючі безпосередньо на веб-сайтах провідних бібліотек, з можливістю передплати та розсилки) для оперативного отримання фахової інформації читацькою аудиторією та запобігання старіння відповідної інформації. Мова йшла і про можливість створення електронного додатку до науково-теоретичного журналу «Бібліотечний вісник» (з періодичністю 1–2 рази на місяць), який стане дайджестом з питань інноваційної діяльності бібліотек держави та зарубіжжя. Передбачається на його сторінках оперативно висвітлювати діяльність бібліотек та бібліотечних асоціацій України, а також проводити обмін досвідом і координацію діяльності найбільших бібліотек України.

Проблематиці розвитку доступу до зарубіжних електронних інформаційних ресурсів був присвячений виступ м. н. с. НБУВ О. В. Ткаченко. Розглядався вплив використання електронної інформації і мережі Інтернет

у системі забезпечення користувачів НБУВ різними видами даної інформації: бібліографічної та повнотекстової, на нетрадиційних носіях інформації. Доповідачкою було проаналізовано роль крупних бібліотечних систем і об'єднань бібліотек (консорціумів), які використовують спільні розподілені фонди електронної інформації для інформаційного забезпечення наукових досліджень.

Цікавими були виступи аспірантів НБУВ **О. О. Ісаєн-ка** «Бібліотечна технологія як система: принципи розвитку, трансформація поглядів» (обґрунтоване бачення змісту та терміносистеми бібліотечної технології, структуру, її елементи та логічні зв'язки між останніми) та **Д. В. Соловяненка** «Стратегія забезпечення онлайн-бібліотечного сервісу» (проаналізовано доцільність використання певних програмних засобів для розробки та запровадження системи онлайн-бібліотечного сервісу).

Новаціям у формуванні репертуару сучасної дитячої книги в Україні присвятила свою доповідь аспірантка КНУКіМ **О. В. Петренко**.

Під час роботи секції відбулося активне, зацікавлене обговорення основних проблем розвитку інноваційної діяльності в бібліотечно-інформаційній галузі, зокрема в ньому взяли участь д-р іст. наук, декан ХДАК **В. О. Ільганасва**, канд. пед. наук, доцент КНУКіМ **Л. Г. Петрова** та інші провідні фахівці бібліотечної освіти і практики з Києва, Харкова, Львова. Знайшла підтримку думка про необхідність вироблення фахово обґрунтованої Концепції бібліотечної політики України, як позитивний досвід відмічалися напрацювання спеціалістів ЦНСГБ УААН з питання створення Національної доктрини розвитку інформаційно-бібліотечної справи в Україні, проте присутні зазначили, що організація її обговорення широкими колами фахівців є запорукою успіху.

Зокрема, учасники секції відмітили, що стратегічний вибір для бібліотек полягає у визначенні свого місця і ролі в інформаційному просторі, формуванні власного зразка соціальної поведінки. Сучасний рівень розвитку соціального бібліотечного інституту, внутрішні і зовнішні умови його функціонування зумовлюють зміни в традиційних схемах управління бібліотеками і структурах кадрів управління на макроекономічному рівні, потребують відповідних законодавчих рішень та унормування. У процесі реалізації стратегії інноваційної діяльності наукової бібліотеки треба ширше впроваджувати методики соціального менеджменту, інтенсивніше працювати в напрямі бібліотечної іміджелогії.

Інноваційна політика має стати органічною частиною цілісного механізму управління бібліотечною справою на державному рівні – в її основі концепція випереджувального технологічного розвитку з концентрацією науково-технічного і економічного потенціалу на ключових позиціях розвитку бібліотечно-інформаційних установ.

Виходячи з цього учасниками засідання секції рекомендовано:

▲ у галузі вироблення державної політики інноваційного розвитку бібліотечно-інформаційної сфери:

- ▲ від імені конференції, провідних бібліотек України порушити питання перед Міністерством культури і мистецтв України про створення міжвідомчої координаційної ради (з відповідними повноважними структурами у регіонах); здійснити економічний аналіз стану матеріально-технічної бази та фінансового забезпечення установ;
  - ▲ консолідувати зусилля і спрямувати їх на розробку та прийняття законодавчих актів щодо інноваційного розвитку бібліотечно-інформаційної сфери;
  - ▲ провідним бібліотекам і бібліотечним асоціаціям України сприяти організації фахових наукових досліджень за спільними міждержавними інноваційними програмами і проектами, грантами; вирішити питання по координації та кооперації в галузі досліджень з питань історії бібліотечної справи в Україні;
  - ▲ у напрямі розвитку електронних наукових комунікацій:
    - ▲ через онлайн-центр обміну фаховою інформацією «Бібліотека: інновації, стратегії, технології» забезпечити поширення та впровадження в практику роботи бібліотек України, бібліотечно-інформаційних установ близького і далекого зарубіжжя кращого вітчизняного та міжнародного інноваційного досвіду;
    - ▲ для забезпечення методологічної єдності та сумісності щодо впровадження інноваційних процесів у бібліотечно-інформаційних установах України створити веб-сторінку «Інноваційна діяльність наукових бібліотек»;
    - ▲ з огляду на обсяги та зміст інформації, що публікується в пресі з питань розвитку бібліотечно-інформаційної сфери, при контент-аналізі публікацій і веденні відповідних БД сконцентрувати увагу на відбитті діяльності наукових бібліотек України;
    - ▲ при розробці Концепції кадрового забезпечення бібліотечно-інформаційної галузі передбачити поновлення практики держзамовлення для певних фахових спеціалізацій; врахувати нагальну необхідність підготовки менеджерів-аналітиків, управлінців бібліотечною справою.
- На засіданні секції було обговорено проект Рекомендацій міжнародної наукової конференції. Уточнення та доповнення передано до оргкомітету конференції.

Олена ВОСКОВОЙНИКОВА-ГУЗЄВА,
канд. іст. наук, с. н. с. НБУВ,
Анатолій БРОВКІН,
канд. іст. наук, с. н. с.,
заст. генерального директора НБУВ

© О. В. Воскобойнікова-Гузєва, 2003
© А. Г. Бровкін, 2003